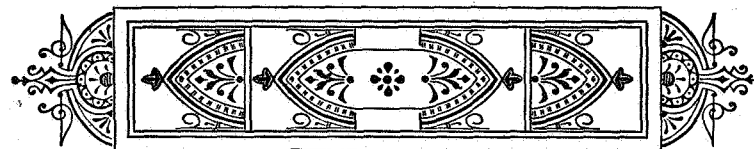

Indtryk paa Samtiden og vel endog tildels ladet denne formode et større Folketal, end der virkelig var.

Til de to Betragtninger, som her er udhævede som forklaringsgrunde til Thrøndernes rodfæstede Autoritet og Selvfølelse, kommer imidlertid ogsaa en tredje: for at have kunnet antage saa faste Former og skabe en saa tryk Velmagt maa deres Samfundsorden have udviklet sig gennem et adskillige Aarhundreder omfattende Tidsrum og saaledes have været af høj Velde. Man har da ogsaa troet at gjenfinde deres Navn i det angelsaksiske Vidsidhvad, der menes forfattet allerede i det 6te Aarhundrede. Ordet lyder her *prōwende*, en Participialform, der svarer til oldnorsk *prōendr*, hvoraf *prōendr* eller, som det, formodentlig ved falsk Analogi, stadig blev skrevet, *prōendir* opfattes som en Sammen dragning¹⁾. Er denne Afledning rigtig — og nogen bedre har Sprogmandene hidtil ikke angivet —, saa ligger i selve Folkenaavnet udtalt den samme rolige Tilfredshed med sig og sit eget og den samme Ugtelse fra andres Side, hvoraf Thrøndernes Historie saa gjennemgaende bæres oppe; thi *prōendr* betyder „de, som vore og trives“. I Virkeligheden har den uforstyrrede Fremværet i en navnlig dengang meget affides, men ogsaa meget uafhængig Egn naturnødvendig maattet afsætte sit Præg baade i Institutioner og i Folkets Karakter. Man var i Throndhjem vant til at være sig selv nok og blev derfor lidet tilgjængelig for Omdannelser af det nedarvede. Men man forstod ikke desto mindre at lede Udviklingen af det hjemlige Samfunds- og Retsliv saaledes, at dette vedblev at svare til Indbyggernes fulde Tarv. Det er i kyndig Anerkjendelse heraf, at Kong Magnus Lagabøter i Anledning af sin store Lovreform kunde give Thrønderne det Vidnesbyrd, at af alle Landets ældre Lovbøger „befandtes os eders Bog allerhelst at turde være selvherget.“ Det samme Omdømme kan gjælde det gamle thrønderfke Samfund overhovedet.

¹⁾ Munch, N. f. H. I S. 85.

Trondhjems domkirke.

Af antikvar N. Nicolaysen.

Naar vi har vandret omkring i kirken og beundret dens skjønhed, føler vi en naturlig trang til at komme i nærmere forstaaelse med dette fortidens storverk og at kjende dets historie. Vi vil vide, hvad der gav anledning til dets reising, og hvorfor kirken just blev sat paa dette sted, hvordan dens oprindelige form var, hvorledes den vorede op til sin forbausende storhed og atter dalede ned i en ruineret tilstand. Mange af de spørgsmaal, som her reiser sig, vil ogsaa kunne besvares, naar vi nærmere undersøger bygningen selv og lytter til de historiske beretninger. Men de sidste er forholdsvis faa, og vi har ingen tegning af kirken ældre end 1661 eller fra en tid, da største delen af dens oprindelige former var tabt. Derfor er der mange hidhørende spørgsmaal, som enten ikke vil kunne besvares eller alene ved at se hen til samtidens arkitektur i England og Normandi.

Føler vi saaledes ellers en trang til nærmere at kjende denne landets mærkeligste kirke, saa fortjener den, naar byen fejrer sit 900 aars jubilæum, saameget mere at erindres, som den næsten i lige saa lang tid har været gjenstand for beundring af slegt efter slegt.

Fra gammel tid af havde det saakaldte Trondhjem eller de gode bygder omkring den mægtige fjord ved sit store folketal og sin velstand udgjort en udmærket del af vort land, og dette fik ogsaa sit udtryk i sagaens ord, at her var landets rette kraft og styrke. Det er ogsaa der, vi klarest kan se, hvorledes den gamle samfundsorden og hedenfke stik ytrede sig i livet. Og ligesom Harald haarfagre først

fik magt til at samle Norge til ét rige, da Trøndelagen var erobret, saaledes havde vistnok Olaf Tryggvesson den tanke, da han kom til landet som forkynder af den nye tro, at skulde hedendommen fues, saa maatte slaget først staa i dens tykbygd.

Efterat hans sterkeste modstander Haakon jarl var død (995), tog han derfor sit faste sæde paa Vidarnes eller netop der, hvor naturen har dannet Trøndelagens midtpunkt. Idet nemlig Videlven i sit løb fra Selbusøen nærmer sig fjorden, bøier den med ét af mod sydøst, for efter et kort løb atter at gaa fra syd mod nord ud i fjorden. Herved dannes der en trekant, som kun i sin vestre spids med det smale eid Jlevolden forbindes med fastlandet, men ellers omgives af elven og fjorden. Paa dette saaledes naturlig begrænsede jævne strøg var det nu, Olaf Tryggvesson gjorde det første anlæg til byen, idet han noget søndenfor trekantens nordøstre spids eller et stykke ovenfor det nuværende Bratøren grundlagde en kongsgaard og tæt derved reiste en trækirke, som blev viet til den engelske helgen st. Klemens. Dette maatte være en torn i øiet paa hans modstandere, Haakon jarls sønner paa Lade, og da de efter Olafs død (1000) kom til magten, lod de hele hans byanlæg forfalde. Men da Olaf Haraldsøn var tagen til konge (1015), mindedes han, som det heder i sagaen, sin frænde Olaf Tryggvessons verk og søgte at sætte det istand igjen. Dog, just som han var ifærd med dette arbejde, blev han overfaldt af Sven jarl, som brændte alt op. Det følgende aar kom Olaf atter til Vidaros, og efterat han var tagen til konge af trønderne, lod han igjen opbygge de afbrændte huse samt kongsgaarden og Klemenskirken. Disse bygninger, der ogsaa var af træ, maa udentvil have været færdige inden 1028, da den danske Knut den mægtige tilbids ved hjælp af Bestikkelser blev hyllet paa Ørething til Norges konge. Imidlertid var Olaf flygtet for den modstand, der reiste sig som hedendommens sidste krafttyring og paa grund af den hensynsløse strengthed, hvormed Olaf søgte at gennemføre kristendommen og den derpaa grundede nye samfundsorden. Det var ogsaa dette, der samlede bønderne imod ham, efterat han igjen var kommet tilbage fra udlandet, og blev aarsag til hans fald 29 juli 1030.

Allerede før slaget havde bonden paa Stiklestad, Thorgils Hjalmsøn, gjort kongen det løfte, at han, hvis kongen faldt i slaget, skulde sørge for hans begravelse. Det gjaldt nu for Thorgils at bære sig klogt ad, for at kongens lig ei skulde komme i hænderne paa danskestyret. Efterat liget var fundet frem, skjulte Thorgils det derfor paa et sikkert sted, indtil han aatte dage derefter sammen med sin søn

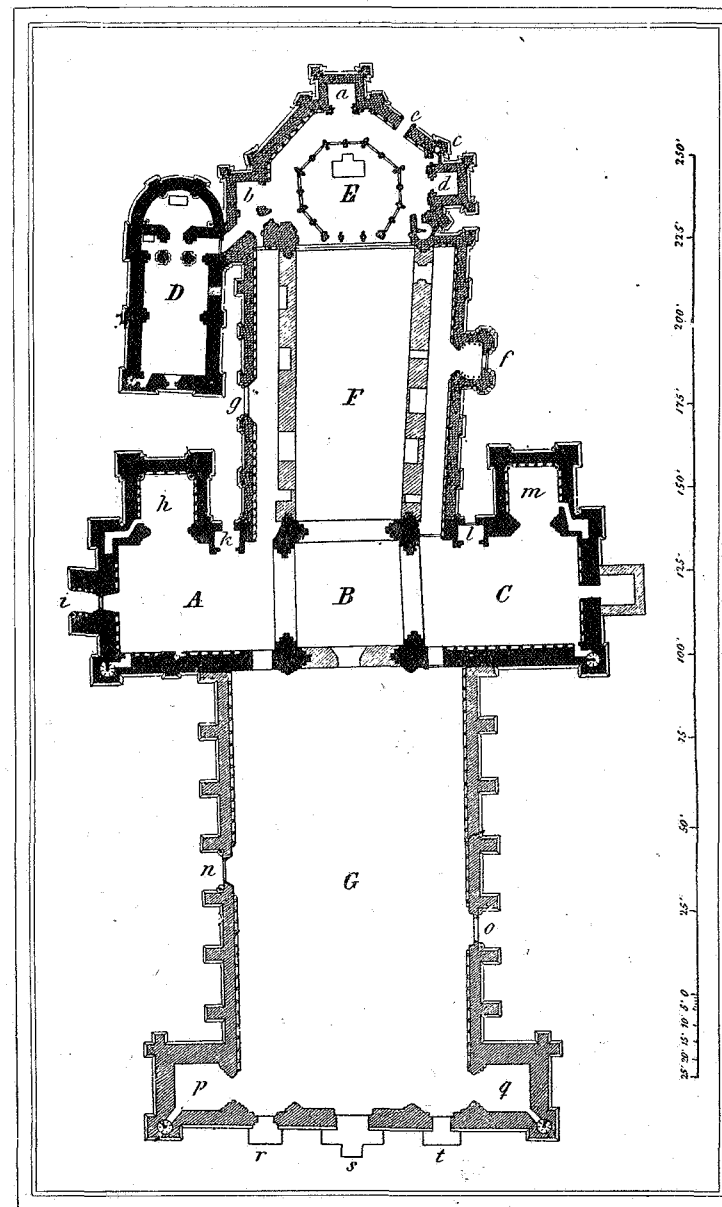

Fig. 1. Grundplan af kirken før restaurationen.

førte liget til Nidaros, idet de havde indrettet sig saaledes, at liget blev skjult paa bunden af baaden, mens der ovenover var sat en kiste fyldt med halm og sten. De passede det dernæst saa, at de først i mørkningen kom til bryggen i byen, hvor de leverede kisten til den danske biskop Sigurds svende, som førte den ud paa dybet og sænkede den ned. Bonden og hans søn roede derimod med det virkelige lig længer op ad elven eller strag ovenfor, hvor byen dengang slap. Her lagde de til og bar liget op i et øde skur, og dagen efter roede de endnu et stykke længer op og jordede liget i en derværende sandmæle.

Den følgende sommer (1031) opkom der mange rygter om jertegn, som skulde have vist sig ved kongens lig paa Stiklestad. Lidt efter lidt havde ogsaa bøndernes høvdinger og navnlig Einar Tambarfjelve, angret sin modstand, idet de nu ogsaa fik føle, hvormeget større tryk folket havde faaet over sig ved det fremmede og strengere danevælde. At blive fri for dette, maatte nu være maalet og, som middel til at naa dette, var intet mere velkomment end rygten om Olafs hellighed. Efter opfordring af Einar fik Olafs forrige hirtbiskop Grimkel Thorgils til at vise sig, hvor liget var lagt, og da det blev opgravet, fandt man paa grund af dets friske udsende rygten endmere styrket. Skjønt modstræbende maatte det danske styre give sit samtykke til alt dette, og efterat Olafs hellighed dernæst høitidelig var vedtaget paa et thing, blev liget lagt i skrin, som fik sin plads over høialteret i Klemenskirken. Paa det sted i sandmælen, hvor kongen først havde været nedgravet, blev siden, formodentlig efter kort tids forløb, opsat et lidet kapel, og tæt ved var fremkommet en kilde, som ligeledes omgaves med en passende indretning.

Saaledes havde ogsaa Norge faaet sin egen helgen, der efter tidens tro holdt sin beskyttende haand over landet, folket og kirken. Og imidlertid havde danskevældet mere og mere tabt sine støtter, saa at tvende aar efter Olafs fald kunde de norske høvdingers maal ansees opnaaet.

Olafs søn Magnus, som nu blev indkaldt og i 1035 taget til konge, indrettede paa det sted, hvor det ovennævnte øde skur stod, en ny kongsgaard og opførte i forbindelse dermed (1038) en kirke, som var den første, der indviedes til landets helgen, men først efter hans død (1047) blev fuldført af eftermanden Harald haardraade inden 1050, og til denne overflyttedes nu baade st. Olafs skrin og Magnus den godes legeme. Selv opførte Harald ved elven ca. 200 fod ovenfor den nuværende øverste bybro en ny kongsgaard og ca. 200 fod vesten-

Fotograferet af G. Olsen, Trondhjem.

Reproduceret af G. G. Olsen, Christiania.

Fig. 2. Tverfribets søndre kapel eller det saakaldte Angells (fig. 1 m).

for denne en stenkirke, som indviedes til Maria og blev fuldført inden hans død (1066).

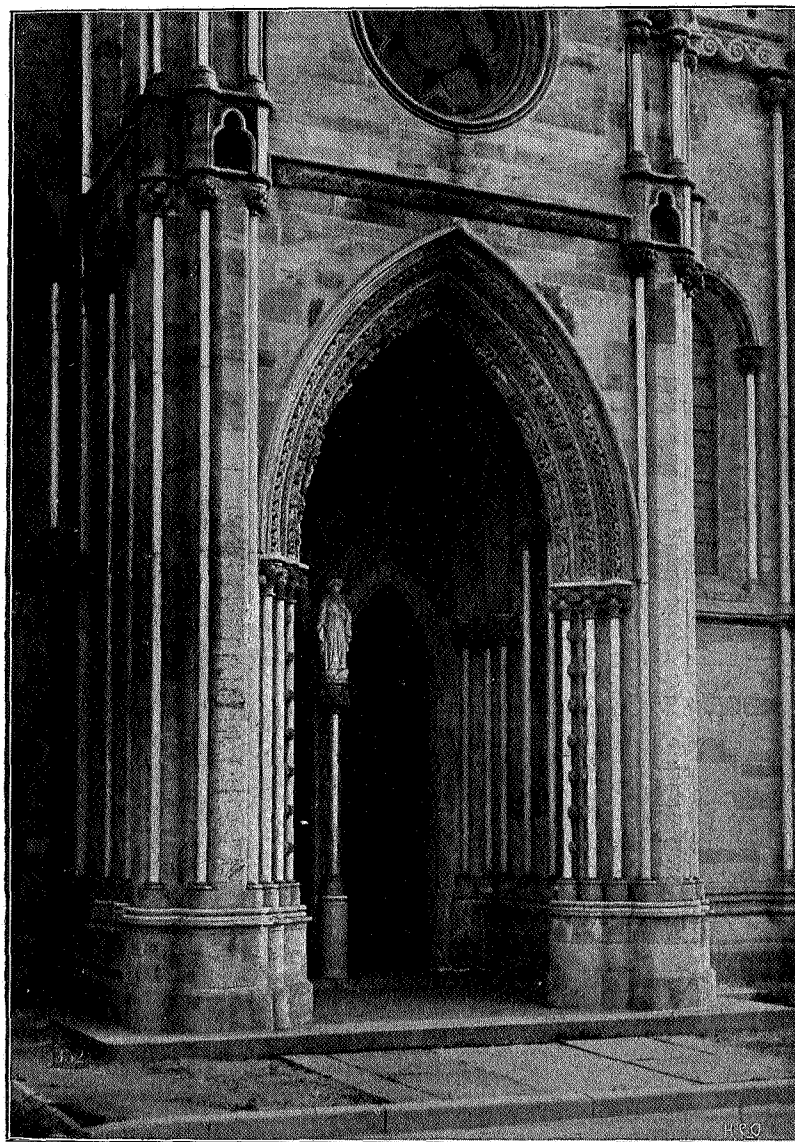
Alle de nævnte kirker var, som vi har seet, kongelige eller knyttede til kongsgaardene. Der fandtes endnu ikke hverken i Nidaros eller andetsteds nogen biskopskirke. Dette hang sammen med den egenhed, at det hos os var landets konger, som først forkyndte kristendommen og selv valgte biskopperne; disse havde da heller ikke noget fast sæde, men kunde nærmest ansees som missionærer, der udsendtes af kongen. Det var først Olaf Kyrre, som blandt andre bestræbelser for kirkens udvikling ogsaa lagde vind paa at faa indrettet faste biskopsdømmer i byerne og i forbindelse med hvert af dem en katedralkirke, som da henlagdes udelukkende under biskopens varetægt.

Som det fulgte af sig selv, blev den første katedral opført i Nidaros ca. 1075 paa det sted, hvor Olaf den helliges legeme først var jordet, og saaledes, at dens høialter afløste alteret i det foromtalte derværende kapel, en plads, som senere gennem alle forandringer blev bibeholdt. Bygningen var af sten og blev indviet til st. Olaf, som dens patron, ialfald nogen tid før Olaf Kyrrs død (1093). Den gik senere, ligesom nogle andre kirker, under navnet kristkirke, formodentlig som betegnelse for, at de var viede til Kristus som repræsentant for treenigheden. Efter indvielsen blev st. Olafs skrin og Magnus den godes legeme flyttede dertil, saaledes at skrinet fik sin plads over høialteret og Magnus den godes legeme udenfor koret, det vil sige i skibet. Da denne kirke for en stor del danner grundlaget for den nuværende kirke og saaledes har haft megen indflydelse paa dennes form, vil det være i sin orden kortelig at omtale dens udseende. Dette kan ogsaa noget sikrere bestemmes dels efter et par antydninger i sagaerne og med hensyn til, hvad der var sedvanligt ved datidens kirkebygninger i Norge, og dels paa grund af nogle levninger af kirken, som endnu findes. Den maa have været en enskibet langkirke med halvrund korapsis, aabent spærreløft og sandsynlig et taarn mod vest. Murene var meget tykke, men dobbelte („fistemure“), alle aabninger rundbuede i „tidlig normannisk“ stil og bygningen i det hele vistnok temmelig simpel. Skjønt kirken utvilsomt var den største, man hidtil havde seet i Norge, kan dog dens ydre længde neppe have været større end 150 fod og den indre bredde i skibet henimod 36 fod. Den indtog saaledes rummene B. F. E. i den nuværende kirke (se fig. 1). Vi ved ikke andet, end at den blev staaende urørt ialfald indtil over ca. 60 aar efter Olaf Kyrrs død (1093), og i denne tid fortælles kun, at fire af vore konger blev begravne i kirken: Olaf Kyrre selv

(† 1093), Haakon Magnussøn († 1095), Olaf Magnussøn († 1115) og Eysteinn Magnussøn († 1122).

Ved midten af det 12te hundrebaar indtraadte der i de norske kirkeforhold en stor forandring, der ogsaa havde en ombygning af kristkirken til følge. Om end de kirkelige styresmænd, biskopperne, siden Olaf Kyrres tid overalt havde faaet faste sæder med egne kathedralkirker, saa var de dog indbyrdes kun fideordnede, og det overhoved, som dannede mellemløbet mellem dem og paven, var fremdeles udenfor landet, senest i Lund. For folkets nationalfølelse maatte dette forhold have noget saarende ved sig, og hos paven selv kunde der lettelig opstaa frygt for, at en erkebiskop med saa stort magtomraade som over de tre nordiske riger maatte blive ham for mægtig. Disse hensyn i forening var det udentvil, som ledede paven til i Norge at oprette et eget erkebiskopsdomme, og da kunde der heller ikke være nogen tvil om, at erkebiskopen maatte knyttes til den kirke, hvori landets nationalhelgen hvilede.

Den første erkebiskop blev indsat 1151. Det følgende aar kom den pavelige legat Nikolaus af Breffspæare til Norge, hvor han ved sine forhandlinger fik vedtaget og nærmere bestemt den nye kirkelige ordning. Hertil hørte foruden erkebiskopsdommet blandt andet ogsaa oprettelsen af et geistligt kollegium ved siden af biskopperne eller det saakaldte domkapitel, hvis medlemmer, skulde vælge biskopen og danne hans raad. Desuden maa her nævnes en anden bestemmelse, som legaten fik gennemført. Hidtil var det efter vore love ikke tilladt for nogen ved testament at bortgive sin formue til andre end næsten udelukkende slægten. Denne indskrænkning blev nu ophævet, hvorved der aabnedes en ny kilde, som i forbindelse med gaver i levende live fra de mange, som valfartede til st. Olavs skrin, kunde tilveiebringe de midler, der nødvendigvis krævedes som følge af den nye kirkelige ordning. Herunder hørte ogsaa, hvad der angik selve kathedralkirkens bygning. Thi skulde denne svare til erkebiskopens værdighed, ja endog kun frembyde tilstrækkeligt passeligt rum i foret for ham og domkapitlet, saa maatte der foretages en betydelig udvidelse og forandring af Olaf Kyrres kristkirke. I de to første erkebiskoppers tid (1151—1158) synes der dog i denne henseende ikke at være noget gjort, rimeligvis fordi midler dertil savnedes. Desto større virksomhed udfoldede derimod den tredje erkebiskop, den ualmindelig kloge og dygtige, men ogsaa stærkt hierarkiske Eysteinn Erlendsøn (1157—1188), som ogsaa efter sin død fik den anerkjendelse af sine kirkelige fortjenester, at han paa et provincialconcilium i Nidaros 1229

Reproduceret af G. Sfsen, Trondhjem.

Reproduceret af G. Sfsen, Christiania.

fig. 3. Kongeindgangen.

blev ophøiet til helgen, og hans legeme eller en del deraf sfrinlagt, uden at dog denne hans kanonisation vides senere stadfæstet af paven.

Som anført gjaldt det for kirken først og fremst at faa et større kor. Dette kunde jo synes en let sag, da man blot behøvede at gjøre det samme, som i den tid og senere var almindeligt baade i England og hos os (se f. ex. Gran, Hamar, Ringsaker, Mariekirken i Bergen, og stavkirkerne paa Urnes, Stedje, Nardal) nemlig at forlænge koret mod øst. Men dette lod sig ikke gjøre i Trondhjem paa grund af særegne forhold; thi her kunde ikke høialteret som ellers flyttes, hvad der vilde være noget nær et sakrilegium, da det stod ligeover martyrens grav, som uroffelig var knyttet til et bestemt sted. Der stod saaledes kun en vej aaben, nemlig at lade skibet gaa over til kor og skaffe menigheden et nyt skib. Dertil kom nu kravene for at faa tilveiebragt en med det nye erkebiskopsdommes værdighed mere stemmende katedral end den daværende. Alt dette vilde opnaaes ved som forvillede for det paatænkte bygningsarbejde at følge den type, der siden Olaf Kyrres tid havde dannet sig i de lande, hvorfra Norge i alle retninger var mest paavirket, nemlig England og Nordmandi. Denne type viste en tredelt langkirke med sidekibe, høikor, lavere kor og sakristi i østenden samt et tværskib omtrent paa midten med taarn, endelig en vestfront med to taarne. At nu denne plan virkelig har staaet for Eysteins tanke, viser sig af den maade, hvorpaa ombygningen blev udført.

For det første fremgaar det af et eget slags fundamentering, der træffes i kirken senere end Olaf Kyrres tid og før 1183, at Eysteins byggerivirksomhed har delt sig i to perioder, den første indtil 1179, den anden fra 1183—1188, da han døde og blev begravet i sakristiet. I den første periode maa han da have opført det nuværende tværskib (fig. 1 A. B. C.), en vestfløi eller et langhus for menigheden med sidekibe samt to taarne i vestfronten, og hvora grundmurene har været bevarede til vor tid. Disse arbejder blev, som det kan sluttes af en indskrift i det søndre kapel (fig. 2), paabegyndt noget før 1161, og var, som tværskibet endnu viser, udført i den i England saakaldte „senere normanniske“ stil (1125—1175), det vil sige med kraftig profilerede rundbuer, baarne af søiler med ringe paa midten og orgelpibe eller volutformede kapitæler; dog var rummene, undtagen i de underste kapeller, ikke hvelvede, men dækkede med aabent spærretag. Til samme periode hørte ogsaa det ved kirkens nordøstre side liggende sakristi (fig. 1 D., jfr. fig. 9), hvori der ved siden af normannisk stil og krydshvelv med ribber sees overgangs-

former til den „tidlige engelske“ stil eller spidsbuer og runde dækplader paa kapitælerne.

Alt dette maa høist rimelig have været færdigt i 1179, da Eysteinn paa grund af stridigheder med Sverre maatte flygte til England. Her blev han indtil 1183 og havde da rigelig anledning til at gjøre sig nærmere bekendt med den daværende nye eller „tidlige engelske“ stil, som først ytrede sig under ombygningen af Canterbury kathedral, der blev færdig 1184.

Ved hans tilbagekomst i 1183 gjaldt det at fortsætte arbeidet paa domkirken ved at ombygge Olaf Kyrres kor (fig. 1 E) til høikor og skibet (F) til kor. Dog var der allerede ved det nye tversskib tilveiebragt endel af det rum, foret efter vedtagen skik kunde gjøre fordring paa, hvad der dog trænger til en nærmere forklaring. Sagen er, at der med hensyn paa tversskibets forhold til foret i de udenlandske kathedraler ikke var nogen fast regel, idet foret snart begrænsedes mod vest af tversskibet og snart omfattede ogsaa dette. At det sidste var tilfældet i domkirken, kan sluttes af følgende: Efter sagaernes beretning blev to af vore konger, Haakon hærdebred samt Inge Baardsøn, og ligeledes hertug Skule begravede resp. 1180—1202, 1217 og 1240 i „forets søndre væg“. Dermed kunde ikke sigtes til det egentlige kor, da dette i den først anførte tid var uden sideskibe, og disse i de andre tilfælde ikke havde tykke mure nok til at kunne give plads for saadanne begravelser. Tversskibets gavlmure har derimod tilstrækkelig tykkelse, og netop i dets søndre væg traf man under restaurationen levninger af flere begravelser af det nævnte slags, og da nu saadanne efter skikken kun kom til anvendelse ved kongelige og andre høitstaende personer, tør det vistnok antages, at de paatruftne begravelser netop var de samme, som nævnes i sagaerne, hvoraf igjen følger, at tversskibet i domkirken regnedes til foret.

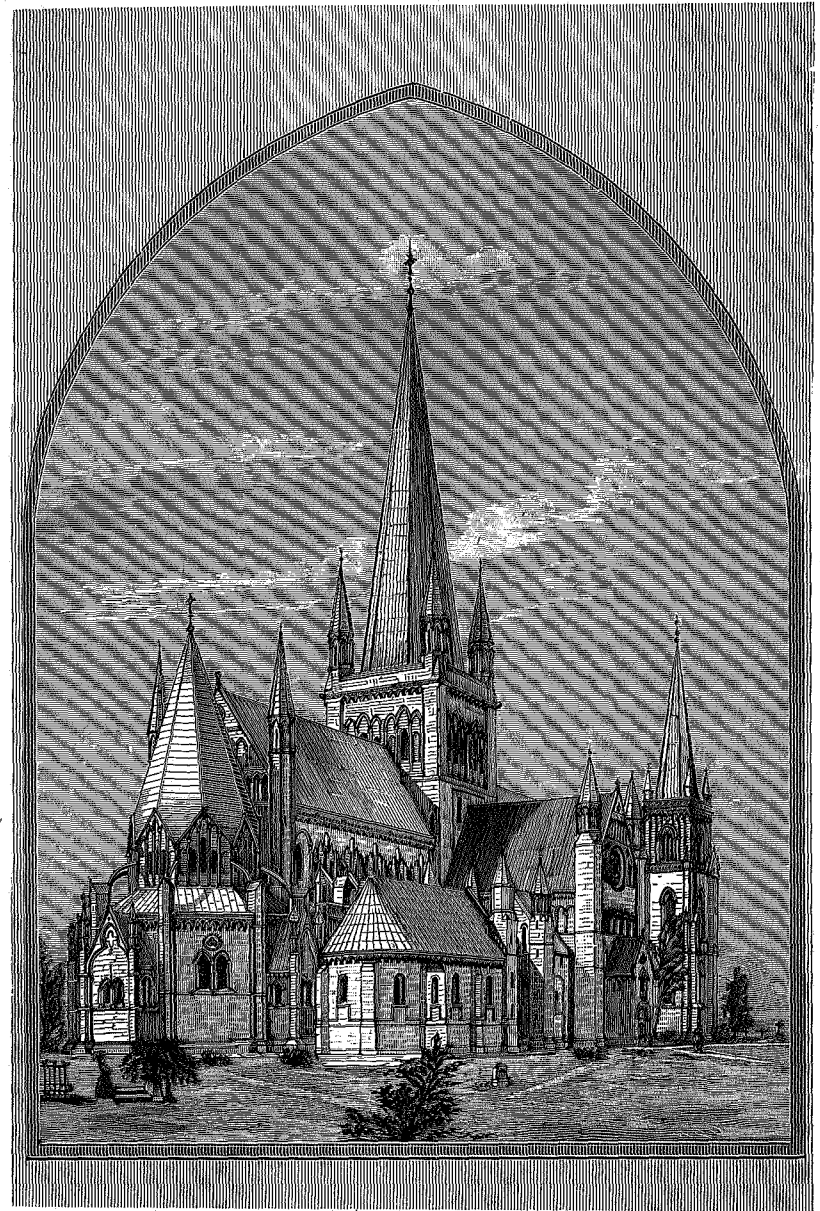
Under disse omstændigheder gjaldt det altsaa nu, som anført, at omdanne kirkens østre del til høikor og kor, og da vilde det være det mest praktiske og følgerig forstandigste at paabegynde arbeidet i østenden eller med høikoret. Det er ogsaa dette, Eysteinn maa have gjort. Dette fremgaar dels af Snorres ytring om, at han foretog noget ved høialteret, og dels deraf, at selve konstruktionerne viser, at høikoret er bygget før det egentlige kor. Paa det første sted blev alterrummet omgivet af lavere sideskibe med trende kapeller (se fig. 1 a, b, d.) og saaledes, at den oven omtalte kilde, der tilforn var udenfor kirken, nu kom til at faa sin plads i selve muren (fig. 1 c). Stilen var den fra England overførte, men nu fuldt

Fotograferet af G. Olsen, Trondhjem.

Reproduceret af S. G. Olsen, Christiania.

Fig. 4. Tversskibets nordre portal.

Efter Arkitekt Christies Tegning.

Reproduceret af H. G. Olsen, Christiania.

fig. 5. Kirken i restaureret stand, seet fra nordøst

udviklede „tidlige engelske“ stil med dens stræbepiller, krydshvelv, spidse buer, bladkapitæler og runde dækplader paa disse. Der er ingen rimelighed for, at dette blev færdigt inden Eysteins død (1188). Derimod kan det med grund antages, at arbeidet uden stans blev fortsat og udstrakt ogsaa til det lavere for med tilføielse af de hidtil manglende sidskibe. Egeledes maa det antages, at baade koret og høikoret som fuldt færdige var indbefattede i det „store mønster“, der stod for Snorres øiesyn ved hans første besøg i Nidaros (1218), og som efter hans vidnesbyrd var paabegyndt af Eystein.

I saadan stand forblev kirken en menneskealder, indtil erkebiskop Sigurd i 1248, som sagaen fortæller, satte kirken grundvold saa langt vest, som den siden har været, altsaa efterat Eysteins vestfløi var borttaget, ventelig fordi den ansaaes altfor tarvelig. I dens sted satte da Sigurd det skib, som nu kun tildels er levnet, og forresten har samme, om end noget mere udviklet stil, som den restaurerede østfløi fremviser (se fig. 5 og 7). Derimod fortjener udseendet af dens vestfront i forhold til de tvende hjørnetaarne at omtales noget nærmere.

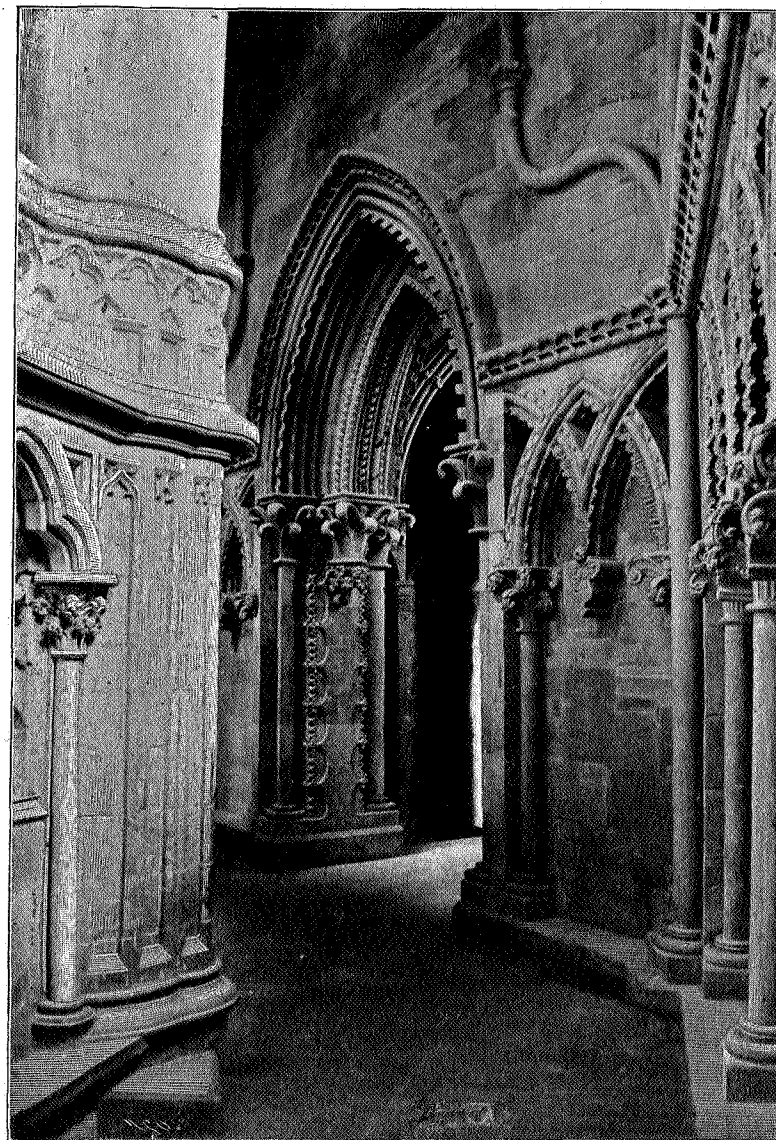
De kristne kirker var som bekjendt fra først af uden taarn, men fik, da flokker kom i brug, for disses skyld en egen fritstaaende flokkestøpel. Efterat denne af praktiske hensyn var forenet med kirkenes vestende, begyndte man i Normandi, selvfølgelig for at gjøre bygningen mere imponerende, at anvende to taarne, der stillede foran hver sit af vestendens sidskibe, saa at disse dækkedes (f. ex. st. Stephan i Caen og hos os Mariekirken i Bergen). Senere rykkedes taarnene lidt efter lidt halvt udenfor sidskibene (f. ex. Notredamen i Paris), og dernæst helt udenfor disse (f. ex. Notredame i Rouen, st. Albans abbedikirke i England), men saaledes, at der fremdeles i regelen kun var ét portal. Endelig bibeholdt man samme stilling af taarnene, men anbragte mellem dem 3 portaler, svarende til de tre sidskibe (f. ex. Wells kathedral i England). I alle disse tilfælde blev derhos frontmuren mellem taarnene ført saa langt opad, at den undertiden endog reiste sig i høide med toppen af mellemskibets gavl, men i hvert fald dannede en skjerm foran sidskibenes skraatage. Fra et sundt kunstkritisk standpunkt maa nu dette utvilsomt anses som en masse og derfor i strid med den i forholdene dybt begrundede lov, at ethvert byggerk bør være organisk gennemført, saaledes at de ydre hovedformer ikke skjuler, men falder sammen med de indre. I den middelalderste arkitektur derimod var det her et typisk træk at ville frembringe en i høieste grad imponerende, om end usand vestfront. Som anført er dette drevet til det yderste i Wells kathedral, hvis omhandlede del

blev indviet som færdig i 1239. Da nu domkirkens grundplan forsaavidt (jfr. fig. 1 G) ganske stemmer med den engelske, ligger det meget nær at tænke sig en paavirkning derfra, saaledes at ogsaa domkirkens facade har været formet i overensstemmelse med den omtalte type og i hvert fald var saa høi mellem begge taarne, at dens overkant gif i flugt med grundlinjen af mellemstribets gavlsfelt eller kun lidt lavere.

Der er intet, som viser, at jo kirken blev fuldt færdig. Men naar dette ske, kan ikke siges med nogenlunde sikkerhed. Dog maa det ialfald være skeet inden 1308, da der nævnes „den nye kirkebygning“, eller vestfløien i modsætning til den øvrige del. Det kan endog være noksa rimeligt, at hele bygningen stod aldeles færdig før 1299, da Haakon V og hans dronning blev kronede i kirken.

Saadan som domkirken da viste sig, var den ikke alene den største i de tre nordiske lande, men ogsaa den rigest udstyrede, hvad arkitektoniske enkeltheder angaar, og kunde i denne henseende endog stilles ved siden af flere engelske kathedraller. Med en længde af 325 fod var den dog flere steder uforholdsmæssig smal, hvad der imidlertid for endel opveiedes ved tverstribets stærke udspring og den store bredde af vestfronten. I det hele havde kirken som grundplanen (fig. 1) viser 9 rigt forandrede portaler, hvoraf 3 mod vest (fig. 1 r, s, t), 3 mod syd (e, f, o), hvoraf den pragtfulde saakaldte kongeindgang (fig. 3), og 3 mod nord (g, i, n), hvoraf tverstribets (fig. 4). Foruden en hel del stræbepiller og mindre spidser (se fig. 5), reiste der sig 5 større taarnspir, hvoraf det største paa midten ragede høit op over den øvrige bygning. Især frembød den 120 fod brede og antagelig, som ovennævnt, meget høie vestfront et imponerende skue ved sine arkitektoniske detaljer, rækker af helgenfigurer og sin rige forgyldning. Indvendig var alle rum undtagen tverstribets arme (fig. 1 A og B), der, som ovennævnt, havde aabent sperreloft, dækkede af hvelvinger med forandrede ribber og som støttedes af mangfoldige fritstaaende eller vægfaste piller, kronede med rigt udhuggede bladkapitæler. Mellemstribene havde baade vestenfor midttaarnet og østenfor (se fig. 7) i høiden tre afdelinger, først buerne, som bar væggene, dernæst det saakaldte triforium eller rummet over sidestribenes hvelv og endelig det saakaldte klerestorium eller den del af væggene, hvori de øverste vinduer stod. Gjennem de to sidste afdelinger kunde man ogsaa gaa rundt hele bygningen. Alt var da saaledes, som vi nu igjen kan se det i den restaurerede del af bygningen (fig. 7 og 8).

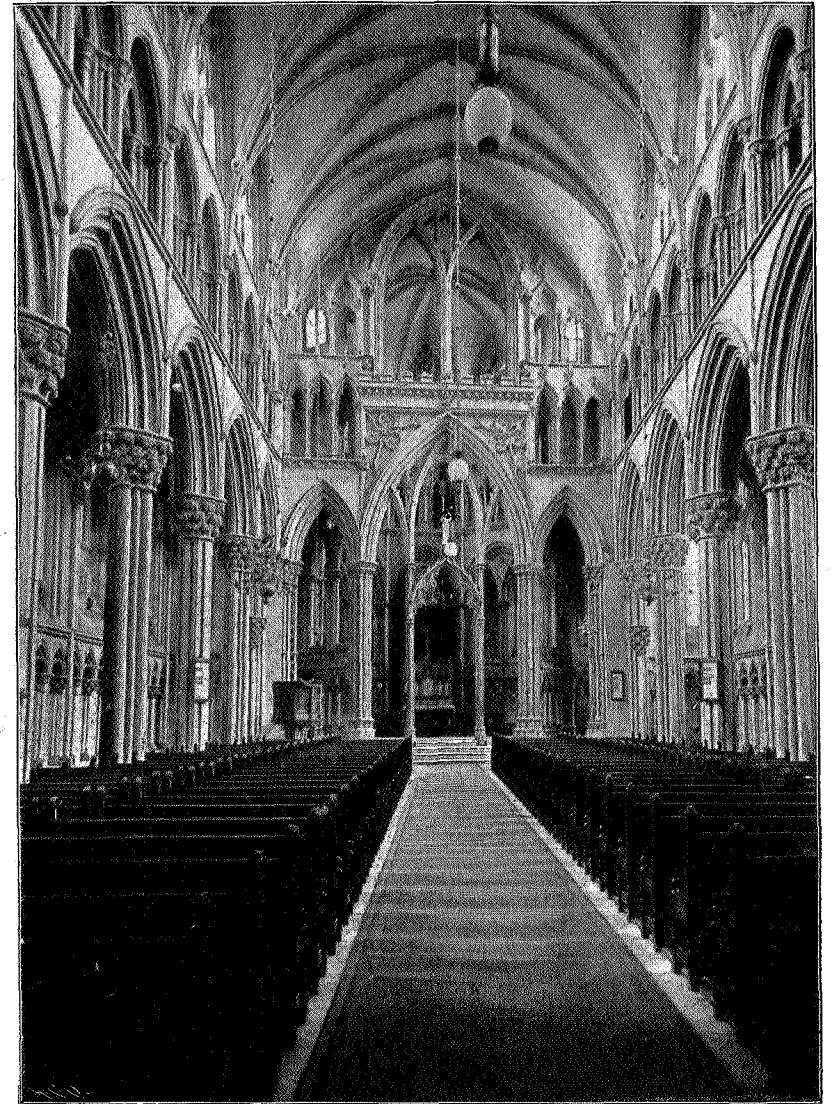
Ovenfor blev berørt, at kirken til slutning havde, paa et par undtagelser nær (Mariekapel og kapitelhus), faaet de hovedformer, som var eiendommelige særlig for de engelske kathedraller. Men ved

Fotografret af G. Effen, Trondhjem.

Reproduceret af S. G. Effen, Christiania.

Fig. 6. Indgangen til høiforets østre kapel (fig. 1 a).

Fotograferet af G. Olsen, Trondhjem.

Reproduceret af G. G. Olsen, Christiania.

fig. 7. Koret i restaureret stand.

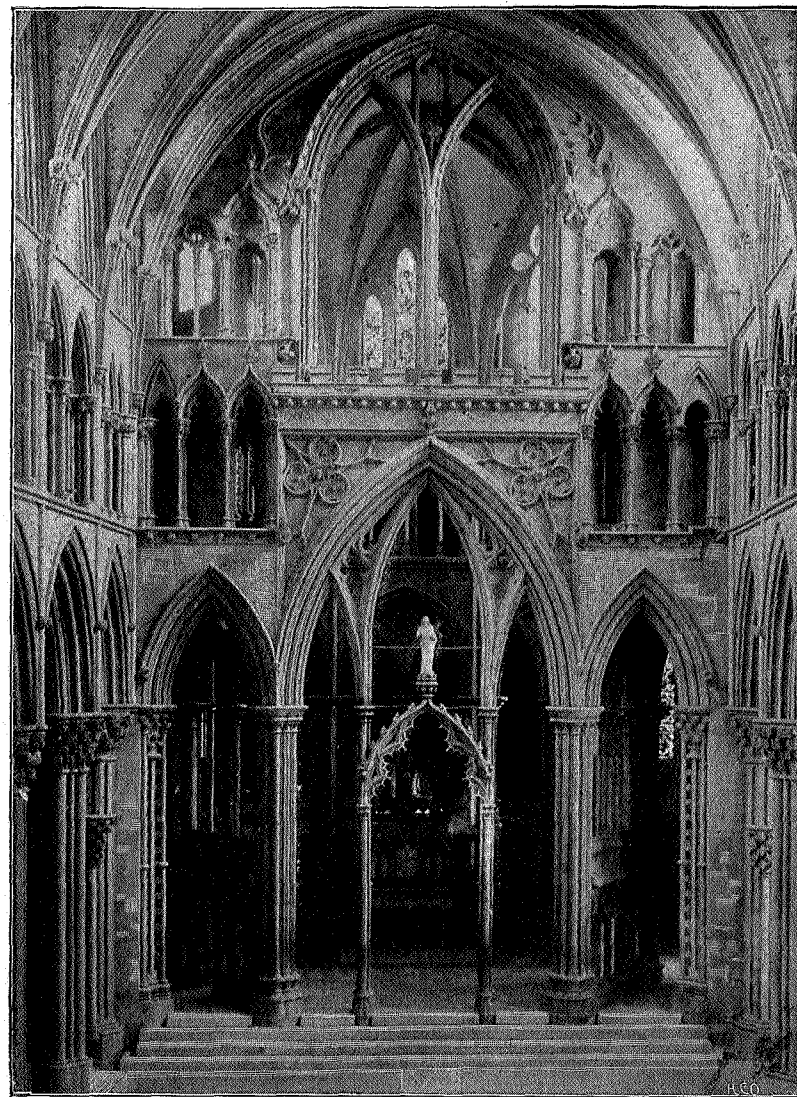
gjennemførelsen heraf sees der flere steder en stor mangel paa regelmæssighed og harmoni. Hertil var grunden, at kirken ikke blev opført i én støbning, og at man derfor i hver ny byggeperiode dels var bundet ved de ældre former og dels maatte tage hensyn til visse steder, der stod i nøie forbindelse med kirkens patron og hans historie. Et blik paa grundplanen (fig. 1) vil saaledes strax vise de paafaldende skjævheder, der findes navnlig østenfor tværskibet (fig. 1 A, B, C). Udentvils har her allerede Olaf Kyrres kristkirke ved unøjagtigt maal, der træffes saa ofte i middelalderen, lidt af uregelmæssigheder, som, naar man ikke vilde lægge nye fundamenter, fremdeles maatte følges. Dertil kom, at da Olaf Kyrres kor ombyggedes til høikor og tilligemed det lavere kor fik sideskibe, lod der sig ikke vel gennemføre nogen streng symmetri, og heller ikke kunde sideskibene faa den sedvanlige bredde dels af hensyn til det nærliggende sakristi (fig. 1, D) og dels paa grund af tværskibets kapeller (fig. 1 h og m). Endelig var høialterets plads uforanderlig givet ved martyrens grav, hvortil kom, at man har villet have den ovennævnte kilde eller den saakaldte st. Olafs brønd (fig. 1 c) anbragt i høikorets mur.

Til den store arkitektoniske rigdom, kirkens indre fremviste, kom ogsaa pragten af dens mange altere og navnlig de glimrende prydelser af ædle metaller, hvormed de var udstyrede. Af altere træffes i det hele 28, men disse var ikke alle samtidige, dog var der navnlig i løbet af det 14de hundredeaar neppe færre paa engang end 24 eller svarende til tallet paa domkapitlets kaniker. Endel af alterernes plads kan endnu bestemmes. Saaledes maa der, foruden høialteret og sakristiets alter, have været 3 saadanne i høikorets kapeller (fig. 1 a, b, d, det første mulig viet til Maria), 4 paa gulvet i tværskibet (h, k, l, m), 2 i de derværende kapellers 2det stokværk, 1 i kapellet over tværskibets nordre portal (fig. 4) og endelig 2 i vestflorens hjørner (fig. 1 p, q). Sandsynligvis ovenover tvende af kirkens altere var desuden anbragt 2 mindre helgenskrin nemlig st. Bjarnvards samt erkebiskop Eysteins, og over høialteret saaes i retningen vest—øst st. Olafs store skrin, der ved sit rige udstyr og sit indhold udgjorde kirkens største kostbarhed. Inderst var der saaledes en sølvkiste af 6500 lods vægt og udenom denne to træskuffer, hvoraf den yderste var anskaffet af sønnen Magnus den gode og ifølge Snorres beskrivelse, vistnok efter forbilledet af de vesterlandske relikvieskrin, havde hovedform som datidens ligskuffer med gavltag, men omgivet af svaler og forsuret med en mængde ædelstene, hvortil kom beslag af guld og sølv.

Naar vi forundret spørger, hvorledes man her i Norge kunde faa tilveiebragt de store midler, som krævedes til alle disse byggerker og prydelser, maa det erindres, at de kirkelige interesser dengang opslugte alt andet, og at det under katholicismen gjaldt som en salighedssag for enhver at yde dertil, hvad han kunde afse. Vistnok var der, foruden de andre sedvanlige kirkelige indtægter, fra midten af det 13de hundrebaar henlagt en fast aarlig ydelse, en kvægskat, af hele landet til kirken, ligesom i lang tid ogsaa enkelte dele af Sverige var forpligtede til visse afgifter. Men de betydeligste midler indkom uden tvil ved frivillige gaver navnlig fra dem, som besøgte st. Olavs skrin. Saadanne valfarter fandt vistnok tildels sted ogsaa fra længere bortliggende lande, men rimeligvis var det dog mest nordmænd, svensker og dansker, som her nedlagde sine gaver.

Vi har seet, at kirken ialfald ved begyndelsen af det 14de hundrebaar stod med den fuldførelse, som den vistnok nogensinde senere opnaaede. Men denne tilstand varede ikke længe, da kirken snart efter blev hjemsogt af ødelæggende brande. Den første af disse indtraf 1328, og tvilsomt kan det være, om bygningen allerede dengang blev fuldstændig restaureret. Ialfald skede det ikke efter den næste brand i 1432, da man ikke alene savnede de fornødne pengemidler men, som det endnu viser sig, havde tabt den kunstneriske evne til at udføre de nye dele med samme skønhed og dygtighed som de gamle. Endnu mindre var dette tilfældet efter den tredje brand i 1531. Som følge heraf styrtede mellemstribet baade østenfor og vestenfor tværsribet til ligemed vestfronten ned af sig selv eller maatte borttages, saa at det forrige kor, der nu efter reformationen igjen gik over til stib, blev forsynet med nogle nye, yderst plumpe mure istedetfor de foregaaende buer og søiler. Efter de to brande, hvoraf kirken med kort mellemrum atter blev hjemsogt i 1708 og 1719, var der naturligvis endnu mindre tale om at give bygningen nogen anden istandsættelse end den høist tarvelige, der var nødvendig for kirkens brugbarhed til gudstjenesten. Saaledes var omtrent halvdelen af kirken gaaet tabt, og det øvrige henstod indtil vor tid med det forlorne udseende, som viser sig i fig. 9, hvor midttaarnet næsten er forsvundet, mellemstribets mure kun udmærker sig ved plumphed, og høikoret er dækket af en vansirende kuppel, det saakaldte „kobbertaarn“, hvorunder i nyeste tid var tilkommet et uforholdsmæssigt tungt og plumpt hvelv.

Dette hvad selve bygningen angaar. Vender vi os dernæst til udstyret, saa blev paa reformationstiden alle kirkens altere, undtagen sakristiets og høialteret, borttaget og en del af de dertil hørende pry-

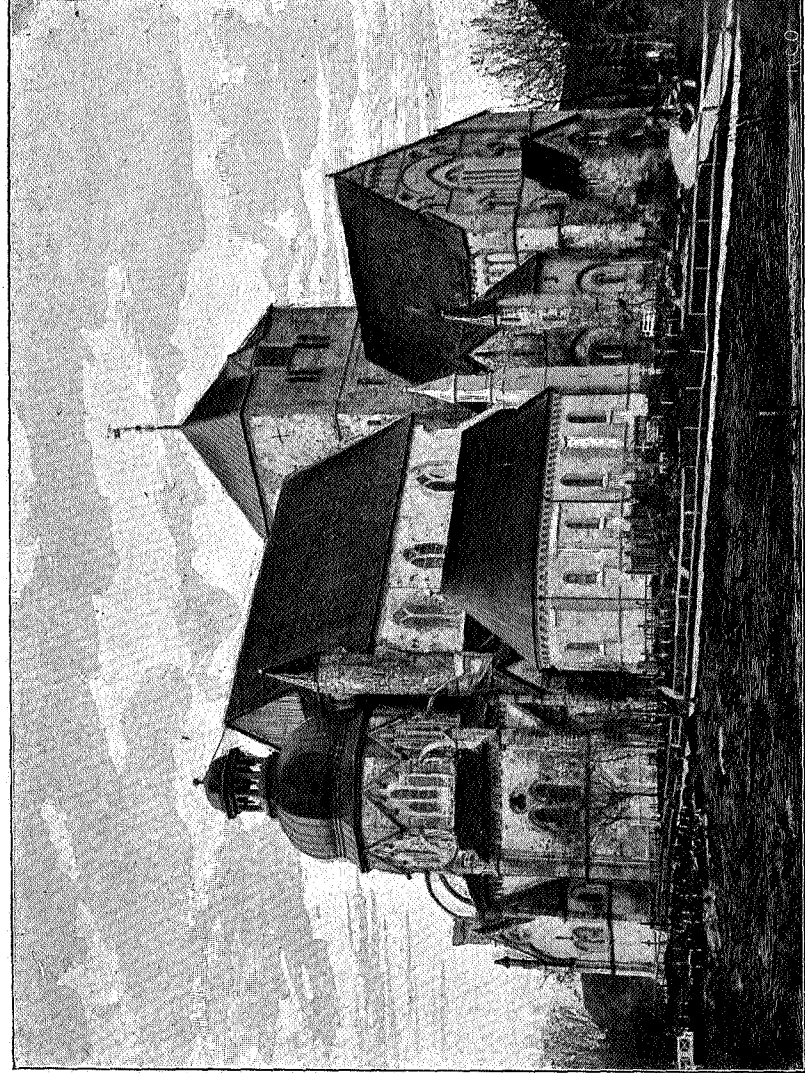

Fotograferet af G. Effen, Trondhjem.

Reproduceret af S. G. Effen, Christiania.

fig. 8. Korbuen.

Fotograferet af G. Effen, Trondhjem.

Reproduceret af G. G. Effen, Christiania.

Fig. 9. Kirken for restaurationen, set fra nordøst.

deller ført til Kjøbenhavn. Deriblandt var de to ovennævnte mindre helgenkrin og af st. Olafs krin, hvad der var mest værdifuldt, saaledes at kun den simpleste træskifte blev staaende igjen, indtil ogsaa denne bortførtes i syvaarskrigen af svenskerne. Efterat den i 1568 var bragt tilbage, blev helgenens levninger nedsat i kirken paa et sted, der ikke mere kjendes.

Som mærkeligt kan til det ovenstaaende endnu seies, at kirken antagelig indeholder den eneste kongegrav fra middelalderen, der nu findes i vort land, da den store stenkiste, som ligger under gulvet midt i mellemstribet og tildels dækket af det nederste trin til høikoret, vistnok paa grund af, hvad ovenfor er antydnet, i forbindelse med en senere ytring af sagaen, maa antages at indeholde Magnus den godes skelet. Derhos kan det i teknisk henseende mærkes, at resterne af Olaf Kyrres kirkkirke under gulvet ved forbuen rimeligvis nu er de ældste levninger af stenbygningskunst her i landet (altsaa ca. 1075), endvidere træffes for første gang hos os i tversribets kapeller (fig. 1 h og m jfr. fig. 2) krydshvelv endog med ribber (lidt efter 1161) og i høikoret den gotiske eller spidsbuede stil, altsaa ca. 1183 og saaledes ikke længe efter dens første optræden i England, i Canterbury katedral, hvis ombygning i denne stil blev fuldført 1184.

Da vort land i 1814 igjen havde opnaaet sin selvstændighed, blev det som bekjendt i grundloven fastsat, at kongens kroning skal foregaa i domkirken. Vel var denne handling fra den tid, da den hos os første gang (1164) blev anvendt, ikke udelukkende foretaget i Trondhjems katedral, som endog kun havde været vidne til 4 kroninger (Haakon V og hans dronning 1299, Karl Knutsøn 1449, Kristian I 1450 og Hans 1488). Men der fandtes ingen kirke i landet med saadan størrelse som denne og endnu mindre nogen, hvortil der knyttede sig saa dyrebare nationale minder. Det maatte derfor følge af sig selv, at den blev valgt. Senere er som bekjendt følgende kronede i kirken: Carl Johan 1818, Carl XV og hans dronning 1860 samt vor nuværende konge Oscar II og hans dronning 1873.

Efterat det lige siden 1840 havde været omhandlet at gjengive kirken dens tabte udseende, i det mindste delvis, blev først i 1868 en begyndelse dertil foretaget ved restauration af sakristiet („kapitlet“), dernæst af den pragtfulde forbue (fig. 8); og fra 1872 er arbeidet uden stans fortsat ved høikoret, dernæst det lavere kor (eller nu stribet) og endelig tversribet samt det store midttaarn, der antagelig ved slutningen af hundredeaaret igjen vil staa fuldt færdigt.

Saaledes er nu igjen den gamle fylde af skjønhed fremtryllet ved energisk arbejde og sin kunstnerisk følelse, gennem kjærlige hænder, med dyb respekt for det gamle og ved opofrelser fra konge og folk. Navnlig kan det som et mærkeligt og hos os i sit slags enestaaende ingeniørarbejde fremhæves, at sidskibenes mure, der afveg betydelig fra loddet, ved hjælp af glødede og igjen affjølede jernstænger, blev trukket sammen og satte paa ret kjøl.

Som afslutning af den hele restauration er det nu allerede bestemt, at ogsaa vestfløien eller det gamle egentlige skib skal gjengives sit antagne oprindelige udseende.

Man har stundom sat kirken og dens forfald i forbindelse med vort statssamfunds op- og nedgang eller brugt det første som billedligt udtryk for det sidste. Men dette er kun en fiktion anvendt til en figurlig udsmykning af fremstillingens stil; thi kirkenes skjæbne havde i virkeligheden intet med statssamfundet at gjøre. Grunden til dens forfald var alene de ulykkelige tilfælder ved de mange og voldsomme brande. Havde disse ikke herjet kirken, vilde den nu have staaet ligesaa vel ved magt som saa mange andre af dens lige fra den tidlige middelalder. Dog kan vi glæde os over, at der i murene er anvendt den ypperlige flebersten. Ellers vilde de have været ødelagt eller ialfald fremvist et endnu mere lurvet udseende, end der alene paa grund af forvitring træffes f. ex. i engelske kathedraller, som endnu ikke har undergaaet nogen restauration.

Erkebiskopperne i Nidaros.

Af Dr. Ludvig Daae.

Det gamle Norge havde ingen erkjendt politisk Hovedstad. En Tidlang var vistnok Bergen Kongernes hyppigste Residens, senere blev samme i de sidste indfødte Kongers Tid flyttet til Oslo, stundom ogsaa Tønsberg, medens Nidaros siden det trettende Aarhundredes Midte sjeldnere og sjeldnere modtog Kongebesøg. Til Gjengjæld blev det derimod tidlig Landets kirkelige Middelpunkt, og dette vedblev Staden at være lige indtil Reformationen. St. Olavs Helligdom og Erkebispedømmet har gennem den hele Middelalder paatrykt Nidaros sit Præg.

Olavsdyrkelsens Opkomst og Udvikling har jeg fremstillet i mit Skrift „Norges Helgener“. Dens Betydning var saa meget større, som St. Olaf var den ældste og mest berømte Kongehelgen i det hele skandinaviske Norden. Hans Hvilested i Nidaros samlede Pilegrimer fra begge Broderriger, ja Olaf var længe at betragte ogsaa som Sveriges Nationalhelgen, og da dette Land fik sin egen Kongehelgen i St. Erik, vedblev Olaf fremdeles at dele Æren med denne: Upsala Domkirke indviedes til dem begge i forening. Endog fra andre Lande fandt fromme Besøgende Veien op til den fjerne norske Stad, hvorom allerede en nordtysk Forfatter fra Slutningen af Olavs eget Aarhundrede, Adam af Bremen, har aflagt et mærkeligt Vidnesbyrd.

Som følge heraf kom rimeligvis allerede i den norske Kirkes Barndomstid den Biskop, der fik sit Sæde i Thrøndelagen, til at indtage en fremskudt Stilling. Det er ellers kun saare lidet, man ved om de første Biskopper i Norge. Efterat i den allerførste Tid vore